

Kaisa Viitanen Kuvat Sanna Liimatainen

Mirellan iso valinta

Mirella Jokilehto ihaili jo lapsena suvun naisten näyttäviä romanipukuja. Vaikka hän tiesi puvun rajoittavan käytöstään, hän valitsi sen loppuiäkseen ylpeänä juuristaan.

“Sinun makusi on niin teini”,
pikkusisko Sabina (oik.) kiusaa
Mirellan kangasvalintoja uusia
pukuja varten. Sabinan oma
maku on vähemmän kimaltava.

Jouluyönä kuusi vuotta sitten **Mirella Jokilehto** jännitti niin, ettei uni meinannut tulla. Jo kesällä Mirella, 20, oli päättänyt, että jouluna hän pukisi romanipuvun ensimmäistä kertaa ylleen. Päätöksestä asti hän oli kerännyt vaatteita, mustia korkokenkiä ja aikuismaisia olkalaukkuja uutta elämänvaihetta varten.

Aamun sarastaessa Mirella otti esiin ompelijan hänelle tekemän samettihammeen ja sujahti sen sisään. Vyötärönauhan alle ommeltu vanutäytteinen pönkkä nosti hameen vyötäröstä ylöspäin. Puserokankaan Mirella oli löytänyt morsiusliikkeen ylijäämävarastosta. Siitä tehty pusero eli röijy hohteli kullanhohotoisena. Mirella nosti hiukset ylös, meikkasi ja sujautti kengät jalkoihin. Puku keinahteli lanteilla, kun Mirella asteli näytille ja kysyi mielipidettä.

Siskot, isä ja äitipuoli alkoivat napsia Mirellasta valokuvia.

– Lähdimme myös mummolaan, ja siellä alkoi hillitön sukulaisille soittelemineen. Muillekin kerrottiin, että ”meidän likka on nyt laittanut puvun päälle”. Mummo itki onnesta, ja tädit ja sedät kehuivat, miten hyvin puku sopii.

– Tuntuihan se upealta, Mirella muistelee.

Salaa tädin hameessa

Romaninaisen elämässä perinteisen puvun päälle laittaminen on tärkeä käänne-

kohta. Sillä nainen antaa viestin, että haluaa lopullisesti sitoutua romaninaisen rooliin. Ennen se myös kertoi, että nainen on valmis avioitumaan.

Suomusjärveläinen Mirella Jokilehto sai siskonsa **Sabinan** kanssa päättää itse, ottavatko he puvut käyttöön vai eivät. Sukulaisten odotukset vaikuttivat kuitenkin valintaan – kumpikaan ei halunnut pittää niitä. Niin pienestä kuin Mirella muistaa, tädit, isoäiti ja äitipuoli olivat puhuneet, että aikuisena Mirellakin saa romanimekon.

– Kymmenvuotiaina kokeilimme serkkuni kanssa salaa hänen äitinsä hameita. Istuimme keittiössä juomassa kahvia ja tunsimme itsemme hienoiksi.

Mirellan oma pukeutuminen muuttui 12-vuotiaana. Hän alkoi pitää pitkiä, mustia trikoohameita ja vanhempiensa seurassa peittää käsvartensa. Kun Mirellan kaverit tulivat käymään, hekin saattoivat tempaista Mirellan kaapista itselleen hameen ja peittää helletoppinsa hupparilla. Mirellasta se oli omituista.

– Eiväthän meidän säännöt heitä koske. Mutta ehkä se oli kavereista hauskaa.

Vessaan huoltoasemalle

Lapsena Mirella eli tavallista suomalais-tytön arkea: pelasi jalkapalloa, rullaluisteli ja treenasi hiphop-tanssia. Suomusjärven maalaismaisemiin hän oli muuttanut kuusivuotiaana Espoosta isänsä ja pikkusiskonsa kanssa. Äiti oli palannut eron jälkeen kotiseudulleen Ilomantsiin.

– Luulen, että isä valitsi Suomusjärven, koska hän halusi estää meitä joutumasta väärään seuraan, Mirella arvelee.

Suomusjärvellä Jokilehdot olivat seudun ainoa romaniperhe. Kaikki Mirellan

kaverit olivat valtaväestöä, kuten romanit heitä tapaavat kutsua. Mutta kotona, serkkujen luona ja mummolassa Mirella oppi romanikulttuurin tavat.

Kuten sen, että vanhempia romaneja puhutellaan teititellen ja että ruokakassi tulee kantaa kaupasta keittiön pöydälle asti laskematta sitä lattialle. Pyykätessä pitää erotella keittiön ja makuuhuoneen tekstiilit, eikä lasten ja aikuisten vaatteita voi pestä yhdessä. Jos isovanhempien luona tuli asiaa vessaan, piti hurauttaa huoltoasemalle, koska heidän kylpyhuonettaan ei muiden sovi käyttä.

Navanalusjutuista kuten kuukautisista, pikkuhousuista, raskaudesta saati seksistä ei sopinut puhua vanhempien eikä ikääntyneemmän sukupolven kanssa – tai edes läsnäollessa. Niistä asioista Mirella kuuli koulun terveydenhoitajalta.

– Tavoista tuli arkea, eikä niitä kyseenalaistanut. Tiesin jo nuorena, että romanien kanssa ollaan tietyllä tavalla.

Teinistä leidiksi

Nuoruudessa Mirella Jokilehdossa heräsi kuitenkin kapina sitä vastaan, mitä ympäristö häneltä odotti.

– Teini-ässä vannoin, etten koskaan pukisi romanimekkoa päälleni. Vastustin muutenkin kaikkea. En lähtenyt perheen kanssa sukuloimaan vaan menin 4H-kerhon tanssitreeneihin ja kuuntelin kotona Apulantaa ja 69 Eyesiä, Mirella kertoo nauraen.

19-vuotiaana mieli kuitenkin muuttui. Puvun houkutus alkoi kasvaa, kun Mirellan serkut esiintyivät uusissa puvuissaan ja hehkuttivat, miten ihanalta tuttujen romanien kehut tuntuvat.

– Silloin en ajatellut, olisiko puvun

*Mummo itki onnesta.
Tädit ja sedät kehuivat,
miten hyvin puku sopii.*

Romanipuvun käyttö herättää Mirellan mielestä ennakkoluuloja, mutta ei hän niiden vuoksi puvusta luopuisi. "Tämä on meidän kulttuuriamme, ja olen siitä ylpeä".

Jos alakerrassa on vanhempia romaneja, Mirella ei voi käydä yläkerrassa.

käyttämässä jotain huonoja puolia. Kun siitä on kuitenkin jollain tavalla lapsesta asti haaveillut, mekon pukeminen on lopulta vain ajan kysymys.

Puvun pukeminen vaikuttaa myös käytökseen. Kuuden vuoden takaisesta joulupäivästä asti Mirella on välttänyt koskettamasta hameenhelmallaan vanhempien naisten helmoja. Jos alakerrassa on vanhempia romaneja, Mirella ei enää voi käydä yläkerrassa. Tai jos pöydässä istuu romanimiehiä, Mirellalla ei ole samaan pöytänsä asiaa.

Romanitavat perustuvat vanhempien kunnioittamiseen, puhtausrakenteisiin ja tarkkoihin sukupuolirooleihin. Käyttäytymällä tapojen mukaisesti kunnioitetaan koko yhteisöä, ja siksi niiden rikkomisenkin loukkaisi koko sukua.

– Olin jännittänyt, osaisinko käyttäytyä pukuni arvoisesti. Mutta kaikki nuo tavat olivat minulle siinä vaiheessa jo itsestäänselviä.

Rohkeasti oma itsensä

Mirellan uutta pukua juhlittiin koko joulun ajan. Loman jälkeen Mirella palasi töihin matkapuhelintehtaaseen Salossa. Uusi puku jäi pukuhuoneen kaappiin, koska komponenttien kiinnitys vaati erityistä työasua.

Peruskoulun jälkeen Mirella oli ehtinyt kokeilla monenlaisia työ- ja harjoittelupaikkoja. Lähihoitajaopinnot hän jätti kesken, koska ei tuntenutkaan alaa omakseen. Työvoimatoimiston järjestämät lyhyet harjoittelut taide- ja liikuntapajassa sekä kampaamossa olivat Mirellasta kiinnostavia ikkunoita erilaisiin töihin. Parhaiten hän kuitenkin viihtyi kännykkätehtaalla kolmivuorotyössä.

– Tiimissämme oli paljon ulkomaalaisia, ja usein juttelimme elekielellä. Olimme tehokas porukka, mistä meitä kehuittiinkin.

Kun työt vähenivät, moni irtisanottiin, mutta Mirellan työsuhdetta jatkettiin. Joulun jälkeen Mirellan työkaveri yllytti tämän näyttäytymään työvuoron päätteeksi uudessa puvussaan. Naiset marssivat omissa vaatteissaan työpaikan kahvioon. Mirella sai romanitaustastaan ikäviä kommentteja.

– Tunsin itseni rohkeaksi. Uskalsin näyttää, mikä olen.

Kun myöhemmin myös Mirellan työsuhde loppui, hän lähti opiskelemaan koulunkäyntiavustajaksi. Sittemmin hän on toiminut iltaohjaajana helsinkiläisessä nuorisotalossa ja vetänyt alakoululaisien iltapäiväkerhoa liikunnanohjaajana – romanipuvussa.

Kevennystä selälle

Yksin ollessaan Mirella ei pidä romanipukua koskaan: se on vanhemman romaniyhteisön katseita varten. Kuudessa vuodessa puvun tuoma ensi-ihastus on muutenkin haihtunut. Hänellä on synnynäinen selkärankakolioosi, jota kymmenkiloinen puku pahensi. Raajat puutuivat, ja pidemmän kävelyn jälkeen selkää kramppasi.

– Lääkäri sanoi, että minun pitäisi keventää pukuani. Tämä nykyinen painaa vain viisi kiloa, koska siitä puuttuvat välikankaat ja sametti on kevyintä laatua.

Helteellä tekokuituisessa puvussa oleminen on hikistä puuhaa. Loskakeleillä maata laahaavat helmat kastuvat ja jäätyvät vuorotellen. Puku päällään ei tee mieli harrastaa mitään muuta liikuntaa

kuin satunnaisia kävelylenkkejä.

– Vaikka kyllä me kesällä kävimme Tammisaareissa pelaamassa rantalentistä näissä puvuissa. Me naiset voitimme miehet, mutta sen jälkeen vasta kuuma olikin!

Kun Mirella ja hänen siskonsa Sabina kesällä halusivat lähteä uimaan, he varmistivat alueen romanimiehiltä, etteivät nämä ilmestyisi samaan aikaan rannalle. Sen jälkeen mikään ei estänyt heitä nauttimasta hellekelistä uimapuvuissa.

Fysioterapeutin neuvomia selkäliikkeitä Mirella tekee kotonaan verkkareissa. Myös nykyisessä työpaikassaan lohjalaisessa päiväkodissa hän vaihtaa useimmiten sisäleikkien ajaksi pitkän trikoohaameen ja tavallisen puseron, koska on talon ainoa romani.

– Niin on kevyempi kumarrella ja vaihtaa vaippoja.

Mutta kun lapset lähtevät ulos keinuamaan ja kiipeilemään, Mirellan päällä on taas romaninaisen asu. Koskaan ei tiedä, kuka päiväkodin aidan takana kävelee tai autoilee.

– Jos joku romani näkisi minut ilman mekkoa, se häpäisisi vanhempani ja koko sukuni.

Oletko sä prinsessa?

Päiväkodissa hoidettavien lasten vanhemmista yksikään ei ole ottanut erityisavustajan taustaa puheeksi. Työkaverit kiittelevät Mirellan taitoja lasten kanssa. Päiväkodissa on Mirellan mielestä helppo olla, koska työkaverien kesken vallitsee hyvä yhteishenki.

– Aiemmissa paikoissa oli ainakin yksi työkaveri, joka epäili minua ennakkoluulojensa takia. Sanon olevani pahoillani,

Priscilla katselee tätinsä puserokangasvarastoa. Nelivuotias on jo oppinut teitittelemään vanhempia romaneja.

Sisko veikkaa, että hänen tyttärensä ei aikuisena tarvitse romanipukua.

jos työkaverille on sattunut ikävä kokemus mutta huomautan, että minullakin on huonoja kokemuksia valtaväestöstä. Yleensä he tulevat ennemmin tai myöhemmin pyytämään anteeksi.

Enää kukaan lapsista ei ihmettele uuden tarhantädin vaatetusta. Toisin oli, kun Mirella vaihtoi pikkulasten ryhmästä tänne.

– Miksi sinulla on tuollainen mekko? Oletko sinä prinsessa, lapset kyselivät.

Mirellaa hymyilyttää. Hän oli arvanut tilanteen ja tuonut mukanaan vanhoja puseroitaan. Innoissaan lapset leikkivät iltapäivän prinssejä ja prinsessoja niihin pukeutuneina. Sen jälkeen Mirellasta on tullut yksi päiväkodin aikuisista, eivätkä lapset enää tunnu edes huomaavan hänen vaatteitaan. Nyt **Viivin**, **Veitin** ja **Vilippuksen** huomio on jo aarrepelissä.

Puvusta ei voi luopua

Mirella asuu Lohjalla vuokrayksiossa mutta menee useimmiten työpäivänsä jälkeen siskonsa Sabinan perheen luokse. Tänäkin hän avaa oven omalla avaimellaan ja alkaa tottuneesti pilkkoa saalattia keittiössä.

Kun sisko neljä vuotta sitten synnytti **Priscillan** ja kaksi vuotta sitten **Alexin**, Mirella asuikin täällä. Romaniperinteen mukaan vauvan ensimmäisen elinkuukauden aikana äiti ja lapsi ovat likaisia ei-

vätkä saa käydä keittiössä. Äidin käyttämät lautasetkin tulisi pestä muualla kuin keittiössä.

– Silloin minä tein ruuat ja Sabina käytti kertakäyttöastioita.

Myös **Mikko**-isä hoiti lapsiaan kotona. Romaniväen edessä mies ei kuitenkaan hoida lasta ennen kuin lapsi oppii kävelemään. Mutta maailma on muuttumassa. Sabina veikkaa, että hänen tyttärensä ei ehkä aikuisena tarvitse romanipukua.

– Minä en ainakaan vaadi sitä Priscillalta, Sabina lisää ja Mirella nyökkää.

Puvun käyttöön ottaminen on iso askel, sillä kun kerran on sen pukeutunut julkisesti päälleen, siitä ei voi enää luopua saamatta voimakasta paheksuntaa.

Mirella tietää, että asu nostaa hänet katukuvassa esiin kuin huutomerkin. Joskus kaupassa vartijat liimautuvat kintereille. Myös vuokra-asunnon löytäminen on vaikeaa.

Mirella on miettinyt, mistä valtaväestön ennakkoluulot johtuvat. Jos vähemmistöön kuuluva tekee rikoksen tai vääryyden, koko ryhmä saa huonon maineen. Suurin osa heistä ei sitä ansaitse.

– Siitä huolimatta Suomi on minusta romanille maailman paras paikka.

Apua kauas

Muissa maissa asuvien romanien syrjintä on yllättänyt Mirellan. Hänen silmän-

sä avautuivat Euroopan romanien tilanteelle romaninruosten työpajassa Slovaakiassa.

– Romaniassa ja Unkarissa romanit joutuvat edelleen elämään kiertolaisina, ja heidän asumuksensa ovat uskomattoman alkeellisia.

Myös Mirellan Loimaalla asuvat isovanhemmat elivät nuoruudessaan kiertolaisina, kuten lähes kaikki Suomen romanit ennen 1950-lukua. Vasta 70-luvulla muuttunut laki nosti romanien sosiaaliturvan Suomessa muiden kanssa samalle tasolle.

Matkansa jälkeen Mirella on arvostanut Suomen ilmaista ja kaikille avointa koulutusta entistä enemmän. Hän on osallistunut Lohjan baptistiseurakunnan toimintaan, jonka romanikuorossa on kerätty rahaa Balkanin alueen romanien auttamiseksi. Lokakuussa Mirella aikoo taas lähteä Slovakiaan ja viedä sinne seurakuntansa lahjoituksena talvivaatteita.

– Haluaisin tehdä vielä enemmän eteläisten romanien auttamiseksi. Ja nähdä samalla maailmaa, kerätä kokemuksia.

Puhtaus on kunnia-asia

26-vuotias Mirella alkaa olla romanien joukossa poikkeus naimattomana ja lapsettomana. Romanit perustavat edelleen perheen usein muita nuorempina: naisista monet saavat esikoisensa parikymppisenä, ellei nuorempina.

– Olen aina ollut vähän erilainen. Uraan ja opintoihin keskittyminen voisi olla perheellisenä romaninaisena hankalaa. Kodin puhtaus ja lapsista huolehtiminen on naiselle kunnia-asia, ja meidän kuuluu olla sellaisia kodin hengettäriä, Mirella hymyilee.

– Tiedän kyllä miehiä, jotka laittavat kotona ruokaa, mutta minä kokisin epäonnistuneeni, jos mies alkaisi tekemään kotitöitä. Sehän tarkoittaisi, että en pysty pitämään kotia siistinä.

Edelleen Mirella etsii alaa ja työpaikkaa, jossa ei kyllästyisi vaan viihtyisi pidempään kuin puoli vuotta. Sellainen voisi olla vaikkapa viittomakielen opettajan työ. Nuorena Mirella kuvitteli, ettei hänellä ole lukupäätä. Enää kolmen vuoden viittomakielen opinnot eivät pelota.

– Nykyään itseluottamukseni on sen verran hyvä, että tiedän pärjääväni, jos todella jostain innostun.

Mirellan suunnitelmissa onkin muuttaa Tampereelle. Kunhan vain romanipuku ei estäisi asunnon saamista. □

Mirella on huomannut, että lapset ja nuoret eivät kiinnitä romanipukuun yhtä paljon huomiota kuin aikuiset. Nykyiset puvut ovat paljon entisiä kevyempiä.

ESPANJALAISEN HOVINEIDON HENGESSÄ

Vain Suomen romanit käyttävät espanjalaista hovipukua muistuttavaa asua. Miesten asuun kuuluvat mustat housut, pitkähihainen paita ja usein liivi. Naiset pukeutuivat ennen villahameisiin, mutta hintojen laskettua materiaalina on käytetty samettia. Romani saa itse päättää, ottaako puvun käyttöön.

Raskaimmillaan naisten puvut painoivat jopa 13 kiloa. Nykyiset samettilaadut ovat keventäneet puvun 5–8 kiloon.

Samettihameen teettäminen maksaa noin 500 euroa, pusero noin satasen. Ompelijat ostavat kimaltavat röijykankaat yleensä Turkista ja Dubaista. Muoti vaihtuu romanipuvuissakin. Nyt suosiossa ovat turkoosi väri ja runsaat paljettiyksityiskohdat.

Uutta hametta pestään yleensä vain tahrn kohdalta varovasti. Vanhat hameet uskalletaan pestä koneessakin.

Lähde: Suomen romanien historia.